

Így reméljük, hogy a széleskörű tapasztalatok alapján összeállított új Érettségi Szabályzat korszakalkotó és hosszú életű lesz.

* * *

Sok komoly ember jó szándéka találkozik abban a törekvésben, hogy megtaláljuk a legjobb és leginkább eredményre vezető utat irodalmunk korszerű tanításához. Nagy dologról van szó, hiszen a középiskolai tanulónak mégis csak *gyermeki értelméhez* akarunk *eszméltető tanítási formát* találni, ébredező lelke előtt pedig meg^o akarjuk nyitni nemcsak a tudásnak, de a nagy alkotó szellemeknek a világát is.

Sok kísérlet, és talán csalódások után is végül eljutunk a leghelyesebb megoldáshoz, mert nagyon szép a tét: a magyar gyermek lelkének találkozása a magyar Géliusszal.*

Csanády Sándor.

* A magyar irodalomtanítás kérdése élénken foglalkoztatja tanári közvéleményünket, így ez a két közlemény is gazdag visszhangra talált. Az eddig beérkezett és esetleg még beérkező hozzászólásokat a Nevelés és Élet rovatban folyóiratunk következő számaiban közöljük.

Az Alföld közművelődési kérdései és feladatai.

Az Alföld történelmi viszontagságai következtében más magyar vidékekhez képest elmaradt tájnak látszik. Ez a szemlélet természetesen nagyon viszonylagos, mert más vonatkozásban a nemzeti megújulás forrásának, az ország szívének, éltető erejének érezzük. A legnagyobb magyar csodák közé tartozik a török hódoltság alatt letarolt, kipusztult alföldi népiség újjászületése, az alföldi táj XVIII. századbeli benépesítése, a színmagyarság hegemóniájának igen nehéz körülmények között való biztosítása. Ennek a gyökeres magyarságnak kollektív erejéből vált az alföldi futóhomok virágzó magyar kultúrtájává, hazánk éléskamrájává, amely a különlegességi termelés révén immár világhírre jutott. Szólhatnánk az alföldi magyar kubikosok páratlan munkateljesítményeiről is, akik nemcsak az ország, de egész Középeurópa technikai átalakításából olyan nagy mértékben vették ki részüket. Megemlíthetjük szellemi kultúrájának, főleg népköltészetének nagy magyar értékeit is.

Az alföldi ember azonban szeret hallgatni, nem dicsekszik, de minden körülmények között megállja helyét bármilyen történelmi, vagy szociális helyzetben is. Így például az Alföldön volt a legalacsonyabb a kivándorlási arányszám. Amellett, hogy az elmúlt két században az alföldi magyarság új népi, gazdasági, társadalmi alapvetéssel megteremtette a magyar jövő kollektív feltételeit, számos egyéniséget tudott adni az egyetemes magyarságnak, akik az új,

szociálisabb magyarságnak lettek példájukkal és alkotásaikkal szószólóivá. Elég csak a legnagyobbnak, Petőfinek nevére utalnunk.

Mi az oka mégis, hogy amíg más magyar tájakat sokszor szemlélünk romantikus ködben és néha túlzottan is eszményítjük őket, addig az Alföld iránt nem érezzük a szeretet szép elfogultságát, sőt a kötelező tárgyilagosság is sokszor fajul egyoldalú bírálattá. Ez a szemlélet azt hisszük az értékelés kettősségén fordul meg. Az Alföld életét és kultúráját nem immanens, sajátos szempontok szerint méltatjuk. Az egész hivatalos szellemi életünkben és iskolánkban terjesztett nyugateurópai művelődési ideálhoz mérve — amelynek a magyar peremtájak kétségtelenül jobban megfelelnek — sommásan elintézzük azzal, hogy elmaradt, hogy az Alföldön minden kultúrákat reménytelen. Nem gondolunk arra, hogy nemcsak felülről lefelé, hanem sokkal szervesebben, alulról fölfelé: a tájból és a népből kell kisarjaztanunk a korszerűen művelt magyarság eszményét, az Alföld szellemi öntudatát.

Itt most nem akarjuk jellemezni a magyar kultúrpolitikának az Alfölddel kapcsolatos feladatait. Szükségünk volna előfeltételei gyanánt az alföldi magyarság, de különösen az alföldi gyerek lélektanának minél alaposabb megismerésére. Hála Istennek vannak már ilyen munkálataink, de hatásukat a mindennapi nevelői gyakorlatban még alig érezzük. Érdeemes volna fontolóra vennünk például, mi az oka annak, hogy egyébként jó fellépésű, nyílteszű színmagyar gyerekek az „asszimiláltak“-kal szemben lemaradnak az iskola versenyében. A parasztfiúk között jeles diák aránylag kevés akad. Nem gondolunk-e néha arra, hogy a magyar lélek arisztokratikus-individuális alapjelleget nem mennyire nem felel meg a versenynek egyébként hasznos lélektana? Nem figyeltük-e meg az egyszerű magyar ember munkamódszerét: az elképesztő munkateljesítmények után az élettanilag nagyon is megérthető téltlenséget? Nem jutott-e eszünkbe, hogy ugyanez ismétlődik meg a magyar diák magatartásában is, amikor hosszú időre látszólag minden munkából és kötelességből kikapcsolódik, hogy aztán a bukás szélén dolgozatainak váratlan színvonalával, fényes feleleteivel szinte zavarba ejtse tanárát, aki iskoláinknak német örökségét, a szorgalomnak egyetlen tanulási eszményként való értékelését, esetleg jobb meggyőződése ellenére sem tudja elfojtani magában. Érdekes volna a magyarság legnagyobb szellemeiről ebből a szempontból statisztikát készíteni, eredménye felfogásunkat igazolná. Egy kis példa: diákkorunkban, 1918 előtt a szegedi középiskolák jeles diákjai túlnyomó részben zsidókból és délvidéki svábokból kerültek ki. Emlékezünk rá, hogy őket állították egyébként igen érdemes tanáraink példaképül és hányszor megrótták bennünk az alföldi „tunyaságot“. A tanulás mindenestre az, hogy a magyar iskolának közelebb kell jutnia az alföldi diáklélek megértéséhez, szellemi gondozásához, azaz nagyobb mértékben kell számot vetnie a magyarság lelkialkatával, mint eddig tette.

Másik igen súlyos alföldi probléma, hogy a tanyarendszer miatt a városi kispolgárok gyermekei helyzeti előnyeiknél fogva sokkal nagyobb számban kerülnek középiskolába és egyetemre, mint

amennyi százalékszámuknál fogva megilletné őket, illetőleg amennyi lelkialkatuknál fogva a magyarság jövője érdekében kívánatos volna. Mennyit szenvednek az iskolában azok, akik akár független társadalmi környezetüknél, akár egyéni adottságaiknál fogva több szabadságigénnyel, nagyobb őszinteséggel, értékes képességekkel kerülnek az iskolába és itt a kívánatos rendet és fegyelmet messzire meghaladó kompromisszumokat követelünk tőlük. Hangoztatott eszményünk ugyan a növendék egyéniségének kibontakoztatása, de ez vagy azért nem sikerül, mert a diákjaink jelentős részében csírázó nyárspolgárt nem tudjuk nemesebb öntudatra ébreszteni (igaz viszont, hogy nem sok vizet zavarnak!), vagy pedig terhesnek érezzük, hogy az egyéniségekkel túlsokat bibelődjünk, hiszen ez a típus az előbbiekkal szemben sokkal nyugtalanabb lelkű, kritikussabb szellemű és így az iskolai munka zavartalansága érdekében bizony sokszor kényszerítjük tétlenségre. A kispolgár elözönlötte az életet, többségben lévő gyermekei szabják meg az iskola irányát is, ahol a kispolgári jellemvonások sűrűn azonosulnak emberi erényekkel. Nem elemezhetjük itt és most ezt a szövevényes jelenséget, csak megállapítjuk, hogy a középosztály végzetes közepszerűsége, opportunizmusa, kisserű magyarságélménye ebből a társadalmi gyökérszétből táplálkozik és újul meg folytonosan. Nem akartunk senkit megbántani, itt nem egyéni értékek kétségbevonásáról, hanem egy tipikus tünetmennyi vázolásáról volt szó.

Ezzel szemben mindnyájan érezzük, hogy alföldi népünk szellemi és emberi értékeit az eddigieknél nagyobb mértékben kell fölkarolnunk és az egyetemes magyarság érdekében gyümölcsöztetnünk. Örvendetesnek kell tehát minősítenünk — ha a kiszemelés módszereiről vitatkozunk is — a népi tehetségek föl kutatását és az ő szellemi alkatuknak megfelelő szellemi kiképzést. Meggyőződésünk, hogy ez a kutatás éppen az Alföldön fog szép sikerrel jární. Egyrészt azért, mert más magyar tájak iskolaügye földrajzi és társadalmi szempontból kedvezőbbben alakult és különösen Erdélyben a kollégiumi rendszer a maga patriarchális módján már tiszteletre méltó eredményeket tud ezen a téren régóta felmutatni. Főleg azonban azért, mert az Alföld alvó táj, hatalmas kollektív értékekkel vajudó édesanya. Gyermekei még jórészt parasztsorban bujdosnak ugyan, de királyi sorsra: az új Magyarország felépítésére hivatottak.

E követelmények megállapítása természetesen a kérdésnek csak egyik oldala. Meg kell teremtenünk azokat a lehetőségeket és kereteket, amelyek között az alföldi magyarság hű maradhat kipróbált hagyományaihoz, azonban az idő követelményeit is tudja szolgálni, korszerű műveltségre is szert tud tenni. Ezzel kapcsolatban itt csak az iskola szerepére és kötelességére szeretnénk rámutatni.

Közhely, hogy az iskolának a tájjal, a szellemi környezettel össze kell fornia: a táj történelmi multját, tájszólását, helyi sajátosságait ápolnia kell. Ezt célozza a hivatalos tantervekben annyiszor sürgetett helyi tanmenet is, amelyben — ha egyáltalán el is készül — nincs sok köszönet, mert annyi a kötelező anyag, hogy a helyi kiegészítés csak szervesüljön kapcsolódik hozzá. Milyen jó

volna az országot esetleg kultúrtartományokra tagolni, sajátos kultúrpolitikai, tantervi célkitűzésekkel. A magyar kultúra egysége nem gépies egyformaságot, szürke félműveltséget, hanem a részletek gazdag összhangját, a helyi változatok megbecsülését, a jellegzetességek kihangsúlyozását jelenti. Ennek a követelménynek természetesen az óvodától kezdve az egyetemek bölcsészeti karáig érvényesülnie kell. A részletekbe nem megyünk bele, csak azt hangsúlyozzuk, hogy az alföldi népiségnek nem a külsőségeit, hanem a lényegét kell felkarolnunk: a magyarul átélt humánumot, amely iskoláink-terjesztette gyökértelen „magas” műveltségünk-ből anynyiszor hiányzik. Az alföldi iskolának az lesz tehát a feladata, hogy a táj friss energiáit a nevelés magasztos alkalmazkodásával feldolgozza és így az alföldi parasztság eszmélését előkészítse.

Bálint Sándor.

A szegedi kisdíák hivatástudatának ébredése.

Az életpályák egészséges elosztása, a nemzeti többtermelés szellemi és anyagi téren elsősorban nem gazdaságpolitikai, hanem nevelői feladat. Az iskola ezt a feladatát részben tanácsadással, részben a hivatástudat fejlesztésével éri el (általános és különleges hivatásnevelés). A tanácsadással a nemzet szükségletével szoros összhangban növendékét egyéniségének megfelelő életpálya felé irányítja, a hivatástudat nevelésével pedig képessé teszi őt ennek az életpályának értékes, lelkes és odaadó gyakorlására.

Nemcsak a nevelés, hanem az irányítás eredményessége is a nemzeti szükségletnek és a gyermek ezerarcának tökéletes ismeretén nyugszik. Szaktudósok is gyakran hangoztatják, hogy célra vezető munkához először „a gyermek és ifjú lelkében működő valóságos erőket és érdekeket kell tanulmányoznunk.” Ezért tűzte ki céljául a szegedi Horthy Miklós Tudományegyetem Neveléstani Intézete Mester János intézeti igazgató vezetésével a gyermek hivatás és értéktudatának vizsgálatát. Ezzel is segítő jobbot akar nyújtani a nevelők gyakorlati munkájához. Az elmúlt tanévben kérdőíves módszerrel meg is indult a szegedi és szegedkörnyéki kisdíák (9—14 éves elemi, polgári és gimnáziumi tanulók) vizsgálata. A kérdéseket Mester János állította össze úgy, hogy a kérdőíves módszer jól ismert hibáit mellőzze.

A kérdések összeállításánál különös gondot fordított arra, hogy a gyermek kifejezőképességéből eredő hiányokat a legkisebbre csökkentse, továbbá arra is, hogy a sorrend élményszerűségével és érdekességével pattantsa fel a gyermeki lélek legmélyebb rugóit. Az a tény pedig, hogy a kérdőív ugyanazt a lelki sajátságot több oldalról is megvilágítja, s végeredményben az egész személyiség vizs-